



✧ Inledning ✧

Den ljusa medeltiden

Europas medeltida lyrik — var hämtade den de ideal, de arter, de former, den flykt som plötsligt befriade den från dansvisans arkaiska attityder och bar den så högt över blodbadet i *la chanson de geste*.

Var mottog 1100-talets poeter sitt ärende till civilisationen? Vem ingav dem att kvinnan hade en själ, en särskild visdom, en hjärtats moral, ett stort behov av anständighet? Vem ingav dem att riddaren skulle uppfostras av en dam, att han skulle få sina sporrar av en dam, att damer skulle ikläda honom hans rustning och ta emot hans löfte till Gud och sin dam att alltid skydda hem och härd, kvinnor och barn, hjälpa de fattiga, dricka, äta och spela tärning med måtta, inte spotta och svära, aldrig slåss i onödan, att vara saktmodig, att öva sig i poesi och musik, att beskydda dessa omistliga konster och att aldrig förråda en kvinnas förtroelighet och intima tjänster?

Feodalernas fruar som oftast blivit givna till sina blivande äkta män redan när de låg i vaggan — vem ingav 1100-talets poeter att dessa förtryckta hemslavinnor ägde rätt att låta sig tillbedjas betjänas och besjungas av unga musikantiska riddare men också av ynglingar utanför de järnkläddas skaror, poetiska och talangfulla söner till hovslagare, kornsnerer, sockerbagare, taffeltäckare, tapetmålare och trädgårdsmästare?

Den nya provensalska lyriken, det ljusa 1100-talets lyrik, uttalade inför en häpen samtid att *tillvarons mening och mål måste sökas i en oklanderlig och hänförande poesi*, att denna poesi uppstår ur en djup kärlek och att denna kärlek måste vara fullkomligt osjälvisk, försakande, tålmodig och ödmjuk. Så länge diktaren inspireras av damen skall han för sångens skull dyrka henne även om hon behandlar honom nyckfullt och grymt. Han är hennes riddare. Den nya livsstilen gör henne till hans härskarinna. Han titulerar henne så. Och i verkligheten uppstår i och med denna underkastelse ett diadelfiskt feodalväsen. Den enskilde riddaren-poeten inträder i samma lydnadsförhållande till sitt hjärtas dam som vasallen till sin furste.

Samme poet är emellertid allt annat än beskedlig där han eljest möter en vrång värld. Ciceros tal till Catilina är näppeligen fruktansvärdare än en medeltida smädedikt av bästa märke. Poeten kan sitt yrke. Han är artisan. Han behärskar pastoralen och alban (*l'aube*), konsten att rimma en dialog improviso, att ge balladen och *la danse* nya ord till gammal musik och på det sättet bevara den antika folkdansen åt en ny ungdom, den ljusa medeltidens ungdom, en ungdom som genom korstågen fått orientaliska inslag i sin klädsel, mera lust till sagor och dans i det gröna och som badar, gossar och ungmör



tillsammans, rituellt, i ångbad som saracener.

Det 12:te århundradets lyrik — var hämtade den sin ideologi, sitt konstmässiga smide av rim och meter, sina klangers polyfona symbolik, sina rytms utomordentliga perfektion och vågspel?

Dessa retoriska frågor besvaras av fantasin. Ett panorama över det sydfranska landskapet rullas upp för vår inre syn. Ur en fond av subtropiskt blånande berg, en rand av havet, silverslingan av en flod, ett vitt vattenfall, mörka brovalv, grågula krenelerade torn, ljusgröna vignobler och mörka vildsvinsskogar tonar ett jakthorn, stiger en falk mot solen, rider emot oss en Eléonore d'Aquitaine, en Beatrix de Die, en Emergarde de Narbonne, en Marie de Toulouse, en prinsessa Les Baux vicomtesse av Provence. Med dessa damer och hundra därtill följer en kavalkad av hertigar och grevar. Alla är korsfarare, sjöfarare, storviltjägare och kvinnodyrkare. Men framför allt trubadurer, poeter som skriver vers till musik, dikter som de själva sjunger eller reciterar till rytmiskt spel på stränginstrument.

Vi ser i detta sällskap ett stort antal professionella sångare och jonglerande vaganter. Men nästan varje dam har också en uppvaktande kavaljer. Varje sådan attaché hos en dam måste vara poet, poetiker och litterär sekreterare. Han titulerar henne "min härskarinna". Han besjunger henne. Hans kärlek är platonisk, eller nästan platonisk, han gör henne berömd med sina dikter. Den ridderliga kärlekens lag ger henne rätt att låta sig tillbedjas av andra män än den äkta maken men tillbedjaren måste vara litterat. Vanligen är han också riddare. Men damerna uppvaktas nu också av unga söner till kockar, vintappare, stallknektar och kammarpigor. Gossar av folkets kött och blod med blanka ögon, rosiga kinder, röda läppar och provensalsk aptit. Dessa naturbegåvade söner av Arles och Avignon, Poitu, Toulouse, Béziers och Carcassonne är blivande trubadurer som slotts-

fruarna upptäckt när deras bortfarna män kämpat för den rätta trons utbredning i Jerusalem, Kairo och Tunis. Somliga är redan mästare, framför allt den elegiske Bernard från Ventadour, son till en stekvändare, men lärd poetiker och oskiljaktig från den nyss nämnda Eléonore d'Aquitaine, hon som äger tre gånger mer av Frankrikes jord än kungen i Paris. Drottning i England är hon också. Och mor till Rikard Lejonhjärta, även han trubadur. Men i spetsen rider den som själv anser sig vara den främste trubaduren i Provence och hela Occitanien nämligen Raimbaud, prins av Orange. Kring honom flockas arabiska prinsar på vita springare, burgundiska grevar, tyska baroner, engelska scholares, lombardiska maestri, greven av Barcelona och kungen av Aragonien. Det är stor jakt! Många främlingar bjudna. Men någon språkförbistring kan inte komma i fråga. *Alla talar provensalska.* Och samtalsämnena gäller provensalska språket och litteraturen, jakter, fester, kors-tåg, orientaliska sagor, sjöfärder, torneringar, konsten att älska, priset på oxar och hingstar, konsten att uppföda påfåglar, tämja falkar, spela schack, stycka vildsvin, odla liljor och rosor, belägra och storma fasta hus och dansa *carôle* i det gröna.

*

Från slottsakademierna i Sydfrankrike och från damernas kärleksdomstolar, *les Cours d'Amour*, utstrålade den provensalska trubadurpoesin och den förfinade feodala civilisationens livsstil i alla riktningar. Provence var den europeiska kulturens strålande sol. Man talade provensalska vid alla hov i Europa, man diktade och sjöng på provensalska i Orienten, i Spanien, i Portugal. Provensalskan blev det första världsspråket efter latinet.

Ännu efter Albigenserkrigen som krossade den sydfranska befolkningens religiösa och kulturella självständighet fortfor den provensalska poesin och civilisationen att påverka utvecklingen hinsides Pyrenéerna, Alperna och Medelhavet.

*och Pyrenéerna —
i det Spanien dit jag är på väg.*

